

TÜRKLER'DE DİSİPLİN VE ADALETE DAİR BİR KAÇ ÖRNEK

Dr. ŞİNASI ALTUNDAĞ

Tarih Doçenti

Otuz milletin istikbâline son vererek bir cihan İmparatorluğu kuran Osmanlı Türkleri, büyük zafer ve başarılarını yalnız askerî üstünlükleri sayesinde elde etmediler; büyük üstünlüklerine, kabiliyet ve faziletleriyle beraber sağlam bir disiplin ve hassas bir adalet katmak suretiyle buna muvaffak oldular.

Osmanlı Türklerinin bu esaslar içinde kurdukları muazzam cihan İmparatorluğu XIII. asırdan XV. asrın ortalarına kadar bir kuruluş ve gelişme devri geçirdi; Fatih Mehmet Anadolu ve Balkanların istilâsını tamamladı; İstanbulun zaptıyla İmparatorluk hakikî merkezini buldu; Kırım'ın da Osmanlı İmparatorluğuna ilhakı üzerine Karadeniz bir "Osmanlı Gölü,, haline geldi; bir müddet sonra Yavuz Selim Ve Kanunî Süleyman'ın büyük çaptaki istilâlarıyla bu İmparatorluk kuzey Karadeniz stepleri ve Macaristandan Hint Okyanusuna, İran yaylasından Atlas Okyanusuna kadar, üç kıt'a üzerinde, geniş bir sahaya yayıldı.

Beş ciltlik büyük bir Osmanlı tarihi yazan Romen müverrihi *Jorga* Osmanlı imparatorluğunun Fatih devrindeki genişlemesi hususunda ezcümle şöyle demektedir : Fatih bir Seffah değildi; otuz sene yalnız gurur ve şan elde etmek için uğraşmadı; Fatih'te belki bir İskender'in, bir Sezar'ın hırsı vardı, fakat bu hırsın esasını çok yüksek ve asil bir ideal teşkil ediyordu; Fatih her şeyden evvel hudutları kesin olarak tesbit edilmiş ve her bakımdan yüksek, model olmağa lâyık bir İmparatorluk kurmak istiyordu.

Kurulan bu muazzam İmparatorluğun siyasî ve idarî mekanizması yalnız Osmanlı Türkleri tarafından değil, İmparatorluğa bağlanan bütün milletler tarafından hep birlikte çevrilecekti; çünkü İslâm dini ve hükümet kapısı, cebir ve tazyik etmeden, herkese açık bırakılmıştı. Habsburg İmparatoru I. Ferdinand devrinde Osmanlı İmparatorluğuna 1553 senesi sonlarında elçi olarak gönderilen *Busbeck* arkadaşlarından birine İstanbuldan yazdığı bir mektupta bu hususa işaret ederek, "*bizde istidat, maharet ve kabiliyet Türklerde olduğunun aksine olarak hiç bir rol oynamaz, bizde bir insanın içtimaî durumu doğumiyle tesbit edilir,,* diyordu.

Bu İmparatorluğun geniş hudutları, iç asayiş ve emniyeti, Roma imparatorluğunda olduğu gibi, lejyonlar vasıtasıyla temin edilmiyordu.

Osmanlı İmparatorluğu satvet ve yükseliş devrinde hudutlarını düşmanlarının kalbine verdiği korku ile korudu; iç asayişini ise, çeşitli milletlerden, müteşekkil tebaasına verdiği itimat, emniyet, bunlara müsavî bir surette dağıttığı adalet ve nihayet her sahada gösterdiği o büyük disiplinle temin etti. Bu devrin en büyük kara kuvvetlerinden biri olan Habsburg İmparatorluğu, en büyük deniz devleti olan Venedik Osmanlı devletine vergi vermekteydiler. Türklere karşı harp ancak dinî taassup dolayısıyla yapılmakta idi; fakat Türk'ün adil idaresini gördükten sonra bu taassup derhal unutuluyor ve yerine bu dürüst ve adil idareye karşı candan gelen bir sempati hasıl oluyordu. Daimî denecek derecede sık olan seferler dolayısıyla Türk ordusu geçtiği yerleri harap etmiyor, aksine o mıntakanın ticaretini yükseltiyordu. Her şeyin fiyatı malûmdu; Osmanlı parası halis altındandı ve kıymeti yüksekti. Bu sebeple küçük çocuklar bile, sefere giden Osmanlı askerleriyle emniyetle alış veriş edebiliyorlardı; çünkü değil böyle umumî bir yerde suyistimâlde bulunmak, bazan bir tarlada atını otlatan bir asker bile umumun selâmeti için idam edilebiliyordu.

D, Kantemir Osmanlı tarihi adlı eserinde (Alm. trc. s. 274 vd.) Türk'ün adaletini en bariz bir şekilde canlı bir hikâye ile anlatmaktadır : "Vak'a Kavmakam Mustafa Paşa zamanında cereyan etti. (Mustafa Paşa Gran'da Polonyalılara esir düşmüş ve Kantemir'in babasının ricası üzerine yedi sene süren uzun bir esaretten sonra serbest bırakılmıştır.) Bir Rum İstanbul'dan iki saat mesafede bulunan Küçük Çekmece'den Edirneye gitmek üzere yola çıkar. Yolda on bir Yeniçeriye rastlar. Yeniçerilerle Rumun arasında bir münakaşa olur; neticede Yeniçeriler Rumu . bıçaklıyarak öldürürler. Hadiseyi buradan tesadüfen geçmekte olan bir kaç Türk genci görür ve bir raiyeye böyle bir muamelenin yapılmamasını Yeniçerilere ihtar ederler. Fakat Yeniçeriler kulak, asmaz ve bunlara kötü sözlerle mukabelede bulunurlar. Türkler İstanbul'a varır varmaz yaptıkları ilk iş, derhal kaymakama çıkarak gördüklerini anlatmak olur. (Bu nokta Türklerin asayişe ne derece büyük bir kıymet verdiklerini vazih olarak gösteriyor.) Çünkü Türkler gördükleri bir cinayette, hakikati itiraf etmedikleri takdirde, kendilerinin de mücrim kadar suçlu olacaklarına kanidirler.

Diğer taraftan; maktulün zevcesi de bir istida ile hakime müracaat ederek, göz yaşları içinde adalet istemektedir.

Bunun üzerine Yeniçeriler aratılıyor ve bir köyde sarhoş olarak bulunuyorlar. Ertesi gün kendilerine gelen Yeniçeriler, bir adam öldürdüklerini, bu hususta aleyhlerinde bir çok şahitlerin de bulunduğunu ve bundan dolayı buraya getirildiklerini haber alınca, düşünürler ve hakim tarafından kendilerine katil kimdir diye sorulduğu zaman, rumu hep birlikte öldürdüklerini söylemeğe karar verirler. Yeniçeriler bir kişi ve bilhassa bir hıristiyan için, on bir müslüman ve aynı zamanda Yeniçeri'nin idamını mümkün görmüyorlardı. Muhakeme edilmek

üzere divana getirilen Yeniçeriler suçlarını itiraf ederek, Rumu hep birlikte öldürdüklerini söylerler. İlk bıçak darbesini kim vurdu, diye sorulan suale de bilmiyoruz, hepimiz birlikte bıçaklarımızı çekerek hücum ettik derler.

Kadı meseleyi iyice dinledi ve davayı şu suretle tesbit ederek, Müftüye havale etti: Eğer on bir müslüman, kendilerini haklı gösterecek bir sebep olmadan, devlete vergi veren bir hıristiyanı öldürürlerse ne yapmak lâzımgelir?

Müftü bunun altına kendi el yazısıyla bu hükmü verdi. Müslümanlar on bir değil, bin bir olsalar yine idam edilirler.

Kadı müftünün verdiği fetvayı görünce, on bir Yeniçerinin hayatına önce kıyamamış ve öldürülen rumun karısına, diyet olarak büyük bir paranın kabulünü teklif etmiş ise de, fakir kadın Türklerin idaresinde paraya ihtiyacı olmadığını, yalnız adalet istediğini söylemiş ve kadının diyet teklifini reddetmiştir.

"Para ile kadının iknaı mümkün olmayınca, hakikaten on bir Yeniçerinin hepsi birden idam edilmişlerdir.

Yukarıda ismi geçen elçi *Busbeck* iki defa Osmanlı İmparatorluğuna gönderildi. İlk memuriyetinde dört ay, ikincisinde ise sekiz sene kadar Türkiye'de kaldı. *Busbeck* Türkiyede kaldığı bu müddet zarfında topladığı malûmatı ve edindiği kanaatları toplu bir lâyiha halinde İmparatora verdi. *Busbeck* lâyihada, İmparatora Türklere karşı ne suretle silahlanmak lâzımgeldiği hakkında tavsiyelerde bulunmuştu; *Busbeck*, her şeyden evvel, Türklerin disiplinine temas etmiş ve bunun taklidini istemişti. Türklerden aldığı intihalardan çıkardığı tavsiyeler meyanında, kendi idealine göre İmparatorluk için, yeni, askerî bir organizasyonun teşkili meselesi de vardı. *Busbeck*'in düşündüğü bu askerî teşkilâtın esasları, çok sonraları vücade getirilen modern Prusya ordusunun esaslarına bir çok ana maddeleri bakımından uymaktadır. Habsburg İmparatorluğu *Busbeck*'in fikirlerine büyük bir kıymet vermiş ve onlardan istifade etmiştir; bunu İmparator I. Ferdinand'ın *Busbeck*'i torununa mürebbi tayin etmesiyle anlıyoruz. O halde Habsburg cihan. İmparatorluğunu eline alacak olan bir prensin hocası, kendi siyasî, idarî ve devlet teşkilâtı hakkındaki görüşlerini, Türklerden almış oluyordu.

Busbeck bilhassa kabul resmi esnasında sarayda gördüğü nizamdan, Yeniçerilerin gösterdikleri disiplinden hayretler içinde kalmıştır:» *Sarayın avlusunda binlerce Yeniçeri dizilmişti; mermer heykeller gibi sessiz ve hareketsizdiler; bunların canlı olduklarını ancak resmi selâma başlarını eğmek suretiyle cevap verdikleri zaman anladık.*.,

Rodos'un 1522 de zaptı esnasında muzafferen şehre giren Osmanlı Türk ordusunun gösterdiği disiplin ve intizam düşmanlarının bile hayret, takdirini kazanmış ve yalın kılıç kalelerimize tırmanan kahramanlar, bu sessiz, târiki dünyalar mıdır? diye şaşanıar da olmuştu.